

1. Az ENSZ Környezetvédelmi Programjának környezetállapot-értékelési rendszere

Globális Környezeti Előretekintés

Az ENSZ Környezetvédelmi Programja (UNEP) a Globális Környezeti Előretekintés (GEO) projektjét az Agenda 21-ben megfogalmazott környezeti jelentéstételi kötelezettségek alapján kezdeményezte. A UNEP Kormányzó Tanácsa 1995 májusában döntött egy új, átfogó, globális környezetállapot-jelentés kidolgozásáról.

A GEO kidolgozásának középpontjában az együttműködő központok összehangolt globális hálózata áll. Más ENSZ-szervezetek is hozzájárulnak a folyamathoz, főként adat- és információszolgáltatással. A GEO-jelentések készítése széles körű részvételen és konzultációkon nyugszik. Ez a folyamat biztosítja a tudományos megalapozottságot és a politikai megfelelést a világ különböző részeiben lévő felhasználók számára.

Eddig három GEO-jelentés látott napvilágot: GEO-1 (1997), GEO-2 (1999) és GEO-3 (2002). A jelenleg előkészítés alatt lévő GEO-4 jelentés várhatóan 2007-ben jelenik meg, amelynek fő céljai az alábbiakban foglalhatók össze:

- A legjobb tudományos ismeretek biztosítása a nemzetközi környezeti irányítás számára, a környezeti kérdések beépítése a társadalmi és gazdasági folyamatokba, valamint a nemzetközileg elfogadott fejlesztési célok támogatása.
- A tudomány és a politika közötti együttműködés elősegítése tudományosan megalapozott jelentés közreadásával.
- A régiók közötti földrajzi egyensúly biztosítása és a nemek közötti partnerség kiépítése a hatékonyabb környezetértékelések kidolgozása érdekében. A GEO-4 a rendelkezésre álló legjobb szakmai források alapján értékeli és összegzi az ismereteket, beleértve az adatokat és a globális szinten elvégzett értékeléseket. A jelentés — többek között — olyan témákat érint, mint a környezetállapot alakulása, környezetterhelések és hatótényezők, környezeti értékek, a politikai válaszadás lehetőségei, a társadalmi költségek és a jövő lehetséges forgatókönyvei.

A GEO-projekt más fontos eredményekkel is jár: regionális, szubregionális, nemzeti szintű integrált környezetértékelések, szakértői és egyéb háttérjelentések, fiatalok számára készülő kiadványok és a GEO-adatportál néven ismert adatbázis.

Az elmúlt hét esztendőben az 1. táblázatban bemutatott főbb jelentések láttak napvilágot.

1. táblázat: Regionális és szubregionális GEO-jelentések

Megjelenés éve	Jelentés
1999	Nyugat-Csendes-óceáni Környezeti Előretekintés Csendes-óceáni-szigeteki Környezeti Előretekintés
2000	Latin-Amerikai és Karib-térségi Környezeti Előretekintés
2003	Andok Környezeti Előretekintés Latin-Amerikai és Karib-térségi Környezeti Előretekintés 2 Afrikai Környezeti Előretekintés Észak-Amerika Környezete Kaukázus Környezeti Előretekintés
2005	Atlanti- és Indiai-óceáni Környezeti Előretekintés Karib-térségi Környezeti Előretekintés Csendes-óceáni térségi Környezeti Előretekintés

Forrás: UNEP

Az elmúlt évtizedben a UNEP nemzeti szinten is készített jelentéseket, de csak a latin-amerikai térség egyes országaira vonatkozóan: Barbados, Brazília, Chile, Costa Rica, Salvador, Guatemala, Kuba, Nicaragua, Panama és Peru.

Globális Környezeti Előrettekintés Évkönyv

A UNEP Kormányzó Tanácsa 2003-ban döntött az éves globális környezeti előrettekintések megjelentetéséről (GEO-évkönyv) az átfogó jelentések közötti években. Az első ilyen évkönyv 2004-ben jelent meg. A GEO-évkönyv legfontosabb célja, hogy átfogó elemzést adjon azokról a kérdésekről és fejleményekről, amelyek az adott évben legnagyobb mértékben befolyásolták a környezet állapotát, és amelyek a jövőben is várhatóan fontos tényezők maradnak. Az évkönyvben olyan témákat tárnak fel, amelyek — helyi, regionális vagy globális szinten — erősíthetik az emberek biztonságát és növelhetik sérülékenységét. Az évkönyv a GEO-mutatókat használja főlázolva a legfőbb globális és regionális kérdések trendjeit.

Tematikus Globális Környezeti Előrettekintés

Az ENSZ Közgyűlése a 2006. évet a sivatagok és a sivatagosodás nemzetközi évének nyilvánította. Ennek folyományaként a UNEP a GEO-jelentések tematikus sorozatának első tagjaként megkezdte a sivatagok globális környezeti előrettekintésének kidolgozását. A sivatagi GEO történelmi összefüggésben vizsgálja a Föld sivatagainak elhelyezkedését és kiterjedését, továbbá az érzékeny ökoszisztémákat, az olaj- és ásványianyag-előhelyeket, valamint a sivatagi országok előtt álló kihívásokat.

A hegyvidéki területek fontossága egyre nagyobb figyelmet kap, különösen azóta, hogy az Agenda 21 külön fejezetet szentelt e térségek problémáinak. Az ENSZ ezt felismerve a 2002. évet a Hegyek Nemzetközi Évének nyilvánította. Ehhez kötődően készült el 2003-ban a Kaukázus és az Andok környezeti előrettekintése, és kezdődtek meg a Kárpátok Keretegyezmény kidolgozásával kapcsolatos szakértői tárgyalások.

A Kaukázus Környezeti Előrettekintés az 1970-es évek elejéig visszatekintve elemzi a folyamatokat, és ennek keretében kezeli az emberek sérülékenységét és a környezeti bizonytalanságokat, a szegénységet és egyéb tényezőket. A kaukázusi térség egyik legfontosabb kihívása a határokon áterjedő környezeti problémák megoldása, amely az országok közötti környezetvédelmi együttműködés lényeges javítását igényli. A jelentés az elemzések alapján a következő 30 évre való előrettekintéssel zárul, amely három különböző fejlesztési forgatókönyv bemutatásán alapul.

A Kárpátok Környezeti Előrettekintés (KEO) kidolgozása az érintett kormányok együttműködésével vette kezdetét 2004 márciusában, amikor a UNEP a Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztériummal karöltve szakértői műhelyvitát szervezett Budapesten a KEO kidolgozásának koncepcionális elemiről. A KEO megjelentetése 2007 nyarára várható.

A KEO háttérdokumentumként szolgálhat a döntéshozók számára, ezért a jelentés majd politikai ajánlásokat fog megfogalmazni. A különböző szinten tevékenykedő döntéshozókön kívül a lehetséges olvasói körhöz tartoznak a tudományos és felsőoktatási intézmények, a különböző társadalmi szervezetek, nemzetközi szervezetek, üzleti és befektetői szféra. A KEO kidolgozása jó lehetőséget biztosít a különböző mutatók harmonizálására és a Keretegyezmény megvalósításához szükséges információrendszer kialakításához. A KEO témakörei összhangban vannak a Keretegyezmény célkitűzéseivel. A KEO kidolgozásának egyik fő célja a legfontosabb környezeti, társadalmi és gazdasági folyamatok elemzésén nyugvó jövőképek felvázolása.

A KEO kidolgozásakor a következő fő kérdéseket kell alaposabban körüljárni:

- Földrajzi lehatárolás;
- Az elemzések alapjául szolgáló DPSIR*-modell;
- Vizsgálandó témakörök;
- Adatelérhetőség, összevethető mutatók készletének összeállítása;
- A múlt trendjei, jelenlegi helyzet és a jövő forgatókönyvei;
- A jelentés szerkezeti felépítése és megjelenítése.

* ld. 2.2. fejezet